

Pertti Saurola – narava je moj bog in gozd je moja cerkev

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Sloviti finski ornitolog in raziskovalec svetovnega kova, Pertti Saurola, na svojem raziskovalnem območju na Finskem že 50 let dela poglobljene raziskave o kozači (*Strix uralensis*).
foto: Al Vrezec

2: Kozače so v bližini svojega gnezda izredno zaščitniške mame in zato zelo napadalne. Perttija je nekoč pri pregledovanju gnezda samica s petimi mladiči napadla kar 37-krat.
foto: Olli Saksel

Na evropskih ali svetovnih ornitoloških konferencah je nemogoče spregledati dobrodušnega in odprtega ornitologa ter raziskovalca svetovnega kova, Perttija Saurola. Vedno se okoli njega suče gruča ornitologov vseh starosti, ki uživajo v njegovi družbi in srkajo njegovo modrost ter izjemne izkušnje s pticami. Karizmatični Finec je bil v času svoje aktivne kariere univerzitetni profesor, med njegovimi študenti pa so bili danes nekateri svetovno priznani raziskovalci, denimo prva violina današnje ekološke znanosti Ilkka Hanski in drugi. Večji del svoje kariere je deloval kot raziskovalec v Finskem naravoslovnem muzeju, ki sicer sodi k helsinški Univerzi. V okviru muzeja je bil med letoma 1974 in 2001 vodja finskega obročkovalskega centra, od 1981 do 1995 pa je vodil tudi evropsko obročkovalsko zvezo EURAPMON. Leta 2002 se je upokojil in danes nadaljuje svoje delo kot upokojeni častni raziskovalec v muzeju.

S Perttijem sva se srečala v začetku maja 2015 na mednarodnem sestanku mreže za monitoring in raziskave evropskih ujed in sov EURAPMON v Piranu. Navduševal se je nad obsežnimi slovenskimi gozdovi ter čudovito pokrajino, zato sem ga povabila na zanimiv klepet o njegovem delu in življenju, ki ga je posvetil boju za ohranitev zadnjih koščkov gozda in varstvu roparskih ptic. Od leta 1965 v svojih gnezdilnicah preučuje sove, zlasti kozačo (*Strix uralensis*) in lesno sovo (*S. aluco*). To izkušnjo danes posnemajo mnogi ornitologi po svetu, njega pa so upravičeno razglasili za vodilnega svetovnega gnezdilničarja, ki pri svojih 77 letih po drevasih še vedno pleza kot panda.

Pertti, nam lahko poveš, kdaj so te začele zanimati ptice?

Ptice so »me ujele« v otroštvu, imel sem 11 let. Živel sem v Helsinkih, a na deželi smo imeli tudi majhen poletni vikend

ob jezeru. Tam sva s prijateljem začela opazovati ptice. Ko sva se vrnila v Helsinke, sem prijatelju rekel, da v Helsinkih ni ptic in da vse živijo zunaj mesta. A ugotovila sva, da so ptice tudi v glavnem mestu Finske, le da jih moraš biti sposoben zaznati. Tako sem postal opazovalec ptic. Pri 14 letih so mi postale ptice najpomembnejše na svetu. Takoj po šoli sem stekel opazovati ptice. Svoje ornitološke beležnice nikoli nisem pozabil doma, saj sem jo vedno puščal v šoli. V razredu sem, če se je le dalo, vedno sedel ob oknu, da sem lahko opazoval seleče se ptice. Na šolsko klop sem si s svinčnikom zapisoval število vrst ptic, a to je bilo seveda proti pravilom. Na klopeh nismo smeli imeti papirja. Ko je med odmorom učiteljica zapustila razred, sem hitro prepisal število zabeleženih vrst ptic v beležko in počistil klop.

Te je poleg ptic zanimalo še kaj drugega?

V šoli sem bil dober v košarki. Pri 11 letih pa sem začel tudi peti. Dober glas imam po materi, ki je bila vodilna sopranistka v helsinški operi. Moje petje se je začelo z deškimi pevskim tekmovanjem, s katerim so zbirali dečke za pevski nastop na božični radijski oddaji. Vesel sem bil, da sem se pisal drugače kot mama, ki je po poroki obdržala dekliški priimek. Tako žirija ni vedela, da sem sin znane operne pevke. Med več kot 30 kandidati so nas izbrali le štiri. Na radiu sem večkrat pel. Nekaj malega sem tudi zaslužil in mojo mamo je začelo skrbeti, saj je vedela, koliko žrtev zahteva pevška kariera. Rekla mi je, naj najprej pridobim poklic, potem pa da lahko nadaljujem s petjem, če me to veseli.

Kako se je nadaljevalo tvoje navdušenje nad pticami? Lahko poveš kakšno zanimivo stvar, ki si jo ugotovil med raziskovanjem sov?

V šolskih letih sem bil samo navdušen opazovalec ptic, pozneje pa so me začele zanimati raziskave v dobro ptic.

Počutil sem se kot Robin Hood, kajti čutil sem, da ptice, še posebno roparske, potrebujejo posebno zaščito. Začel sem se bojevati za njihovo ohranitev. Postalo mi je zelo pomembno, da naredim nekaj dobrega za naravo. Leta 1965 sem zato začel preučevati populacijsko ekologijo sov. To je verjetno najdlje trajajoči projekt, ki ga vodi le ena oseba in se nadaljuje še danes. Sove rodu *Strix* so bile najmanj raziskane na Finskem. Najprej sem moral poiskati primerno metodo za lovljenje gnezdečih samic in samcev. Vsako leto sem poskušal uloviti vse samice in samce v populaciji, ki sem jo raziskoval. Namestil sem jim gnezdilnice in ptice vsako leto obročkal, da sem jih naslednje leto lahko prepoznal. Samicami kozač sem »sklenil dogovor«, da me za vsakega obročkanega mladiča lahko napadejo šestkrat. Nekoč je ena kozača imela pet mladičev. Pričakoval sem 30 udarcev v glavo, a dobil sem jih 37!

Z raziskovanjem sov sem našel mnogo odgovorov na vprašanja. Recimo, kako zvest si je sovji par. Izračunal sem tudi odstotek ločitev med njimi. Pri kozači je takih 7-9 %, pri lesni sovi 15-18 % parov. V štirih primerih pa so samci istočasno imeli po dve samici. Bili so tudi osebk, ki so živeli več kot 20 let in postali smo pravi prijatelji. Vsako leto, ko pregledujem gnezdilnice, upam, da jih bom našel v dobrem stanju. Seveda mora biti raziskovalec hladnega srca, a jaz to ne morem biti.

Si svetovni poznavalec kozače in ribjega orla. Kako pomembno se je pri raziskovanju specializirati na posamezne vrste namesto opazovanja vseh ptic, ki jih srečamo na terenu?

Pri svojem delu sem se osredotočil le na tri vrste: kozačo, lesno sovo in ribjega orla. O teh mojih posebnih vrstah sem želel izvedeti kar največ. Tudi obročkovalec sem svetoval, naj izberejo najbolj zanimive vrste, jih po svojih

najboljših zmoglostih obročkajo in jih hkrati raziskujejo. Le tako lahko dobimo novo znanje. Sam sem se osredotočil na gnezditveno biologijo mojih vrst, zato lovim tudi odrasle osebk. To je zelo težko, a izjemno pomembno. Le tako dobimo ustrezne podatke o preživetju in uspešnosti osebkov. Zelo pomembno pri tem je, kako se osebk razpršijo, torej, kako daleč od gnezda staršev gnezdi mladiči. Zato je nujno treba imeti enak ali podoben obročkovaški projekt z drugimi obročkovalci. Mnoge kozače in lesne sove, ki se izvalijo na mojem območju, se preselijo celo več kilometrov stran. Tam jih čaka drug obročkovelec, ki tudi lovi odrasle osebk in jih prepozna po obročkkih. Če raziskuješ ptice samo na majhnem območju, težko dobiš dobro sliko o disperziji (razpršitvi) osebkov. Imel sem veliko srečo, da sem kot vodja obročkovaškega centra lahko spodbujal obročkovalce, da so se osredotočali na raziskovanje ujed in sov. Večino izmed njih je zanimalo predvsem varstvo teh vrst, kajti populacije mnogih ujed in sov so upadale zaradi preganjanja, lova, zastrupljanja s pesticidi in izginjanja življenjskih prostorov.

Zelo pomembno se je torej specializirati, da dobiš čim več in kolikor se le da natančne informacije o posameznih vrstah. Nujno pa je delati skupaj in na isti način z drugimi obročkovalci. Šele takrat dobiš zelo zanimive nove vpoglede v življenje teh ptic.

Postavil si shemo monitoringa ujed in sov na Finskem, ki je ena najboljših v Evropi. Kakšne so značilnosti te sheme in kakšni so prijemi za uspešno pridobivanje prostovoljcev, da sodelujejo pri tej shemi?

Mrežo za monitoring ujed in sov smo postavili kot mrežo kvadratov 10x10 kilometrov, ki temelji na mejah naše nacionalne mreže. Ideja je poskušati v izbranem kvadratu

3: Perttijeva priljubljena vrsta so tudi ribji orli (*Pandion haliaetus*). Na sliki je skupaj z ribjim orlom Harryjem, ki ga je leta 2002 v Laponski na Finskem opremil s satelitskim oddajnikom. foto: arhiv P. Saurola

4

4: Z monitoringom in varstvom ribjega orla je začel leta 1971. Danes to dela približno 100 obročkvalcev; orlom gradijo umetna gnezda, jih obročkajo in varujejo zadnje ostanke gozda. O ribjih orlih je Pertti napisal tudi knjigo, ki so jo imenovali za knjigo leta na področju znanosti. Ves izkupiček od prodaje knjig je namenil fundaciji, ki podpira Center ribjega orla na Finskem.
foto: Frank Rawling

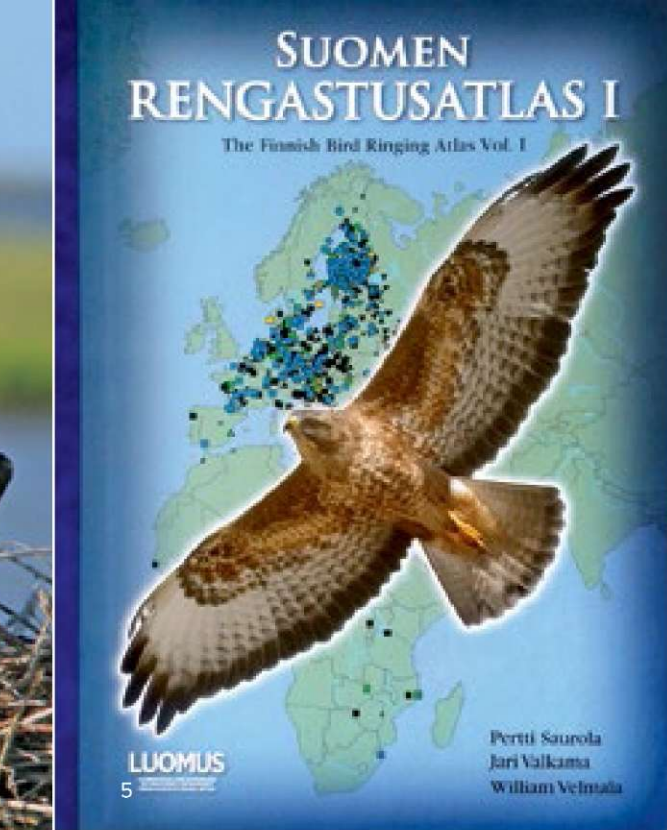
5: Letos je izšel obsežni drugi del knjige *Finski obročkvalski atlas*, pri kateri je bil Pertti eden od glavnih piscev in idejnih vodij.

najti vsaj vse teritorije in, če se le da, tudi vsa gnezda ujed in sov. Obročkvalce smo pozvali, naj se pridružijo delovnim skupinam in izberejo svoj lastni 10x10 km veliki raziskovalni kvadrat. Od leta 1982 naprej, ko smo začeli s tem projektom, smo vsako leto pokrili približno 120 takih raziskovalnih kvadratov. Letni popis vsakega takšnega območja vključuje poslušanje teritorialnega oglašanja sov, popis ujed, iskanje gnezd, poslušanje oglašanja splejanih mladičev in septembra poročanje o rezultatih dela obročkvalskemu centru, ki ta projekt vodi. Jasno je, da tudi skupina obročkvalcev ne najde vseh gnezd ali teritorijev, saj je območje veliko 100 km². Ampak to ni niti naš cilj. Cilj je imeti delovno skupino, ki iz leta v leto dela z enakim naporom in dosega primerljive rezultate v vseh letih, da lahko ocenijo letno nihanje populacij in zlasti njihove dolgoročne trende.

Na mojem raziskovalnem območju z nekaj obročkvalci vsako leto določimo en dan trajajoči t.i. »Raptor Bee« (»roparski skup«). »Raptor Bee« je zelo družaben dogodek. Zjutraj si razdelimo podobnočja kvadrata, okoli 10 km² na osebo. Potem vsak tam popisuje osem ur. Nato se vsi vrnemo v mojo počitniško hišo, kjer se ob kosilu in pivu pogovarjamo o popisu, izkušnjah, težavah, možnih izboljšavah ipd. Zvečer obvezno sledi še savna. Koristnost, prijateljstvo in družabnost nas povezujejo, da se tradicionalno srečamo vsako leto in popišemo območje. Spodbudili smo tudi druge skupine, da v svojih raziskovalnih kvadratih organizirajo podobne dogodke. Večina pa kvadrate popisujejo posamezniki, ki svoj kvadrat navadno popisujejo po več dni.

V zadnjih desetletjih se je obročkanje ptic v Evropi zelo spremenilo v smislu pridobivanja ustreznih podatkov za raziskave in monitoring ptic. Kakšne so bile te spremembe pri obročkanju ptic na Finskem?

Ko sem postal vodja obročkvalskega centra, ki deluje v okviru muzeja, smo obročkali predvsem odrasle osebe med selitvijo in obročkvalcem ni bilo treba meriti ptic. Z izdajo Svenssonovega priročnika za določanje starosti in spola pri pevcih, ki je bil objavljen najprej v švedšči-

LUOMUS
5

Pertti Saurola
Jari Valkama
William Velmala

ni in potem v finščini, pa se je obročkvalska dejavnost precej spremenila. Z vodstvom Finskega ornitološkega društva sem začel projekt priprave priročnikov za določanje starosti in spola pri pticah, začeni s prevodom Svenssonovega priročnika. Dick Forsman je napisal priročnik za ujede, sledili so še priročniki za pobrežnike, race in sove. Prvi korak je bil torej narediti dobre priročnike za obročkvalce. S tem smo izboljšali obročkvalske podatke. Obročkvalec, ki je hotel obročkati odrasle pevce, je moral opraviti izpit v ornitološkem observatoriju in dokazati, da zna določati vrste, spol in starost ptic. Merjenje dolžine peruti in teže je bilo obvezno. Izpit so morali opraviti vsi, tudi dotedanji starejši obročkvalci. Obročkvalce smo spodbujali, da sodelujejo v projektu lovišč s stalnim naporom (CES – Constant Effort Sites), v projektu prezimovalcev in podobno. Nekateri obročkvalci so smeli nadaljevati z obročkanjem ptic na svojih loviščih, saj so tudi tu zbrali nekatere zanimive podatke, vendar smo vse spodbujali k skupnim projektom. Nekateri obročkvalci so imeli veliko težav pri določanju spola in starosti, zato so morali prenehati z obročkanjem. Vendar so razumeli, da ptico z ulovom vznemirimo, da se z obročkanjem torej ne smemo ukvarjati le v lastno zadovoljstvo, pač pa da moramo z obročkanjem pridobiti pomembne podatke ne le za znanost, marveč tudi za naravovarstvo.

Vsak tvoj korak je namenjen enemu samemu cilju, imam prav? Seveda. Želim si, da bi ljudje doumeli, da obstaja na svetu še kaj, ne le denar. To je spoštovanje narave. Ko ljudje na Finskem kupijo poletno hišico, najprej požagajo drevesa okoli nje. Kajti teh dreves niso posadili oni. Potem zasadijo nova drevesa. Ti ljudje hočejo biti bogovi, ki odločajo, kakšno bo okolje. Jaz nisem veren, moj bog je narava. In gozd je moja cerkev. Ne želim, da jo ljudje uničijo. •